రాజ్యమననేమి?

«ఆత్రేయ»

'రాజ్యము' శబ్దము సహజముగా నొక రాజుచే పరిపాలింపబడు భూమియని ప్రజలు వాడుకొందురు. కాని రాజనీతి శాస్త్రమునందా శబ్దమునకు అంతకంటె గూఢమగు అర్థము కలదు. వాడుకయందు 'రాజకార్యములు', 'రాజరికము', 'రాజాజ్ఞ' మొదలగు శబ్దముల నుపయోగింతురు. వానికక్కడ ప్రభుత్వ కార్యములు, ప్రభుత్వ వ్యవహారము, ప్రభుత్వాజ్ఞయను అర్థము మాత్రము తేలును. భారతమునందు దేశీయ రాజ్యములు (ఉదాహరణముగ హైదరాబాదు రాజ్యము) అమెరికాయందు మసచుసెట్స రాజ్యము, ఆస్ట్రేలియా యందలి విక్టోరియా రాజ్యము రాజనీతి శాస్త్రప్రకారముగ రాజ్యములు కావు. ఆంగ్లేయశబ్దమగు 'State' స్టేటువలె తెలుగునను, 'రాజ్యము' శబ్దము వివిధార్థముల స్ఫురింపజేయుచున్నది. ప్రతియర్థమునకును ప్రత్యేకశబ్దమొకటి నియమింపబడలేదు

వాడుకయందును, రాజనీతి శాస్త్రము నందును రాజ్యశబ్దమున కెట్టుల అర్థభేదమున్నదో, న్యాయశాస్త్రమునందు మరొక అర్థముతో తచ్ఛబ్దమును గ్రహించెదరు. 'రాజ్య'మన న్యాయశాస్త్రప్రకారముగ నొక కల్పిత వ్యక్తి ఒక పౌరునికి వలె అతనికిని కొన్ని హక్కులు మరికొన్ని కర్తవ్యములు అంటగట్టబడినవి

రాజనీతిశాస్త్ర మితర సాంఘిక శాస్త్రములవలె సంఘమునకు సంబంధించినది. సంఘమునందు వివిధవ్యక్తులు వివిధావసరములనుబట్టి వివిధ బాంధవ్యముల కల్పించుకొందురు. ఈ బాంధవ్యము యొక్క ఒక ప్రత్యేకదశ 'రాజ్య'మనిపించుకొను. సాంఘిక సంబంధములు వివిధములు; దానియందు రాజకీయ సంబంధములొక తెగ. ఈ తెగనే 'రాజ్య' మందురు.

'రాజ్యము'ను శబ్దమును పలువురు పలువిధములవిశదపరచిరి. ఆధునికులలో ముఖ్యులగువా రభిప్రాయముల కొన్నింటి క్రింద వివరింపనైనది. హాలండు మహాశయుడు సహజముగా నొక నియమిత స్థలము నాక్రమించిన విశేష జనసమూహమనియు, తజ్జనసమూహమునందు విశేష సంఖ్యాకుల యొక్కయో, కొందరు పేర్కొనదగిన మనుజుల తెగయొక్కయో అభిప్రాయము, తమ సంఖ్యను బట్టియో, ప్రాముఖ్యతను బట్టియో అటంకపరచు మిగిలిన సంఖ్యను విధేయుల నొనరించు శక్తి కలదిగ నుండునవియు వ్రాసెను.

ఫిలిమోర్ రాజ్యమున నొక ప్రత్యేకభూభాగము నందు ఒకటే విధమగు ఆచారములు, శాసనములు, కలదై ఒక రాజకీయ సంస్థయనిపించుకొనునట్టిదియు, బాగుగ నిర్మింపబడిన ప్రభుత్వముద్వారా తన సరిహద్దులలోనున్న ప్రతి వ్యక్తిపై, ప్రతివస్తువుపై సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నుపయోగించునట్టిదియు, నిరంకుశాధిపత్యము కలదియు, యుద్ధములను, సంధులను చేయు శక్తి కలదనియు, ప్రపంచమునందలి సర్వజాతులలో నన్నివిధముల అంతర్జాతీయ సంబంధములు కలిగించుకొనునట్టిదియు జాతియని విశదీకరించెను.

బ్లూన్ట్స్లియను జర్మను రాజనీతివేత్త సక్రమముగ నేర్పరుపబడిన నీతియుక్తమగు పురుషవ్యక్తి యనిపించుకొని నియమిత స్థలము, ప్రభుత్వము, పరిపాలన కల మనుజుల కూడిక లేక సంఘము. రాజ్యమనియు, సంగ్రహముగ ఒక దేశముయొక్క రాజకీయావసరముల కొఱకేర్పడైన జాతీయ వ్యక్తియే రాజ్యమనియు నుద్ఘాటించెను.

సిజిక్ అభిప్రాయాను సారము రాజ్యమున నొక రాజకీయ సంఘము. అనగా నొక ప్రభుత్వమునకు సహజముగా స్థిరముగ విధేయత జూపుచు ఐక్యత గలిగిన మనుష్యసంస్థ. అక్కడి సంఘమునకు ప్రతినిధిగా యితర రాజకీయ సంఘములతో వ్యవహారములు జరుపుచుండుసంస్థ. ఈ ప్రభుత్వము స్వతంత్రమైనది. పరప్రభుత్వ ధనమునందు

లేనట్టిది. అదే రాజ్యమునందలి పెద్దభాగపు ప్రభుత్వమునకు కూడ విధేయత చూపునట్టిది ప్రొఫెసరు బర్గెసు సక్రమముగ నేర్పరుపబడిన సంస్థయనితెలుపబడు మానవ సంతతి యొక్క భాగము రాజ్యమనును.

ఏ శాసనమునకు లొంగక వ్యక్తుల యొక్కయు, వ్యక్తుల సమూహములయొక్కయు చర్యలపై తన పట్టు కలదని కనుగొనబడిన ప్రతి జనసంఘమునందును రాజ్యము కలదని విల్లోబీ వెల్లడిచేసెను.

ప్రెసిడెంటు వుడ్రోవిల్సన్ ప్రకారము రాజ్యమన నొకజాతి శాసన బద్ధతికొఱకు ప్రత్యేక భూభాగమున నుంచుటమాత్రమే

పై అర్థములన్నియు వివరములలో నొకదానికొకటి కలువవు. ఫిలిమోర్ అభిప్రాయమునందు మాత్రము రాజ్యమున కవసరమున్న గుణములన్నియు తెల్లమగుచున్నవి. తదితరుల అభిప్రాయములు విమర్శనకు పాత్రము లగును. ప్రొఫెసరు గిల్‌క్రైస్టు వీని నన్నింటినుండియు ముఖ్యసారము గ్రహించి తనఅభిప్రాయములు చక్కగా వెల్లడిచేసినాడు. రాజ్యము రాజ్యనీతి శాస్త్రమునందలి ఒక నిగూఢభావము నీతియుక్తమైన నైజము. నియమిత భూమిపై నుండు కొందఱు మనుష్యులు, ఆంతర్వ్యవహారములలో ఆధిపత్యమును పరప్రభుత్వ సంబంధములలో స్వాతంత్రత వెల్లడిచేయు ప్రభుత్వముకలిగి ఐకమత్యతతో నుండుట రాజ్యమనిపించుకొనును.

'రాజ్యము'నిపించుకొనుటకు ముఖ్యము కావలసిన గుణములు నాలుగు. ౧ ప్రజ ౨ భూభాగము ఉండుటకు స్థలము ౩ ప్రజలను సమకూర్చు సంస్థ అనగా ప్రభుత్వము ౪ ఆంతర్విషయములలో నాధిపత్యము, బహిర్విషయములలో స్వతంత్రత.

రాజ్యస్థాపనమునకు ప్రజల అవసరము ముఖ్యమైనది. ఒక మనుష్యునితోడను, లేక ఒక కుటుంబముతోడను రాజ్యస్థాపనము కానేరదు. కాని 'రాజ్య' స్థాపనమునకు ప్రజల నియమిత సంఖ్య ఒకటి నేర్పరుపబడలేదు. ఆధునిక యుగమందు ముప్పదికోట్ల ప్రజలు కల రాజ్యములున్నవి. ఏబదిలక్షల మనుష్యులు కల రాజ్యములున్నవి. ఈ యుగపు రాజ్యములను పోలిన రాజ్యములు పూర్వకాలమందు భారతీయులకు పరిచయము నుండెను. ఆసేతు హిమాచల పర్యంత మేకచ్ఛత్రాధిపత్యమున పలు రాజ్యములు స్థాపింపబడి యుండెనను దృష్టాంతరములు కలవు. కాని పూర్వకాలపు పాశ్చాత్యులకిట్టి రాజ్యములు క్రొత్త. నగర రాజ్యములే అతి పురాతనులగు యవనుల పరమావధియై యుండెను. ఆధునిక యుగరాజ్యముల పోలి రాజ్యముల స్థాపించు అవకాశము మనస్సునకుకూడ తట్టకుండెను. నగరరాజ్యముకంటె పెద్దరాజ్యమునందు రాజ వ్యవహారములు సరిగా జరుగనేరవనియే వారి నమ్మకము. అరిస్టాటలు ఒక్కనోట పదుగురు మనుష్యులో, లక్షమనుష్యులో వున్నంతన నొకరాజ్యము ఉత్కృష్టమైనదని చెప్పుటకు వీలులేదనెను. ఈ రెంటికి మధ్యనుండు సంఖ్య ఉత్తమమైనదని అతనిమతము. అనేక సంవత్సరముల అనంతరము విశాల రాజ్యముల కాలమున పుట్టిన రూసోకూడ నరిస్టాటల్‌తో నేకీభవించి ఉత్తమ రాజ్యమునకు పదివేల జనులకంటె నెక్కువ యుండకూడదని వ్యక్తపరచెను. ఉత్తమ ప్రభుత్వమునకు చిన్నసంఖ్యయే అవసరమని వారిద్దరి అభిప్రాయము. ప్రస్తుతకాలమునందు సంయుక్తత, సామ్రాజ్యము, ఏకజాతి మొదలగు నూతనవిషయములు రాజ్యవైశాల్యమును నిశ్చయపరచును. పూర్వకాలపు స్వల్ప ప్రజాయుత రాజ్యస్థాపనోద్దేశ మిప్పటి స్థానిక ప్రభుత్వముద్వారా పూర్తియగును. ఆధునిక రాజ్యముల కిట్టి పరిమితియు పెట్టుట కవసరము కనుపడలేదు. ఏలన మొనాకోయంతటి కొన్నివేల ప్రజలుగల రాజ్యము లీకాలమున కలవు, అనేక కోట్ల ప్రజాసంఖ్యగల అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు మరియు రషియా యంతటి రాజ్యములును కలవు.

నియమిత భూభాగము లేనిదే రాజ్యము స్థాపింపబడనేరదు. నియమిత స్థానము లేని ప్రజలకు దేశము రాజ్యమనిపించుకొనదు. మనదేశమున ఎరుకల, బుడబుడకల, కొమ్యా లంబాడీ మొదలగు ఒక స్థలమునందు నివసించని జాతులు రాజ్యమున చేరుట కనర్హులు. పాత

ప్రజలందు స్థిరముగ నుండుటకు మొదలు జేయుటకు పూర్వము యవనాదీయులు రాజ్యము కలవారనిపించుకొనలేదు.

జనసంఖ్య కోటుల పరిమితి లేదో. స్థానమునకును నియమము లేదు. ఎనిమిది చదరపు మైళ్ళ వైశాల్యము గల మొనాకో రాజ్య మీకాలమున నున్నది. సుమారు తొమ్మిదికోట్ల చదరపు మైళ్ల రష్యారాజ్యమును కలదు. వైశాల్యము నందు హస్తిమశకాంతర భేదముగల రాజ్యము లీకాలమున కననగును. చిన్న రాజ్యములు తమ రక్షణము చేసుకొనలేవు. తగిన అవకాశములును వానికుండవు. పెద్ద రాజ్యముల సహాయము లేనిచో వాని క్షేమము సంశయాస్పదమైనదే.

పెద్దవాని సహాయములేనిచో శత్రురాజ్యమున దాంగురియగుట సంభవము. బెల్జియము స్థితి మనలో నందఱికి తెలిసినవిషయమే. గాని మొనాకో యంతటి రాజ్యములలో జీవితము పదార్థ కళలతో గాణించజాలదు. అక్కడ దాని కవసరమగు అవకాశములు లభించజాలవు. ప్రజలు దినదినాభివృద్ధి నొందుటకు వీలుండదు.

పూర్వకాలపు పాశ్చాత్యులకు పెద్దభూభాగముపై రాజ్యమును స్థాపించుటచే ప్రభుత్వకార్యములు సరిగా నెరవేరజాలవని నమ్మకముండెను. కాని వారి అపనమ్మిక ఈకాలము రాకపోకల అనుకూలము వలనను స్థానిక ప్రభుత్వముల వలనను అర్థములేనిదైపోవును. రైలుబండ్లు అవిరి ఓడలు, ఆకాశవిమానముల వలనను, ఆంగ్లేయ సామ్రాజ్యమునందు ప్రజాస్వాధీనము చేయబడిన రాజ్యములను, స్థానిక ప్రభుత్వములును ఉన్నందునను, ఇతరరాజ్యములందు మ్యునిసిపాలిటీలు, తాలూకాలు, జిల్లాలు, స్థాపింపబడినందునను, సంయుక్త రాష్ట్రములని చిన్న రాజ్యముల (రాష్ట్రముల) వలనను పూర్వీకుల సంశయము నివృత్తియైపోయినది. మొత్తముపైన స్థలపరిమితి కూడ రాజ్యసౌభాగ్యముయొక్క తారాణము కాజాలదు. రష్యాకంటె ఇంగ్లండెంత చిన్నదైనను ఎక్కువబలము కలదిగను ఎంచబడుచున్నది. స్థలమునకు దాని వైశాల్యతయే గణింపబడదు. దానితోపాటు ఇతరవిషయములను కూడ పాటించవలసి యుండును. అక్కడిగాలి (Climate) మనుష్యుల ప్రకృతి యేర్పరచిన ఇతర అవకాశములు మొదలగునవి అక్కడ స్థాపింపబడిన రాజ్యముయొక్క గొప్పతనమును నిశ్చయింతును.

రాజ్యముల అమితాభివృద్ధికి గాలి యెంత దోడ్పడునో శీతల ప్రదేశములందున్న రాజ్యములను పరికించిన తెలియును. విశేషమైన చలి, వేడికల దేశములలో మనుష్యుని శరీరమును మేధయు సంపూర్ణముగ వృద్ధిపొందజాలవు. ఆదేశమునందలి యితరప్రకృతియొక్క అనుకూలములును దొరకవు. అతిశీతల శీతల ప్రదేశములందు మనుష్యుడు సజీవముగ నుండుటకొఱకే సర్వప్రయత్నముల చేయవలసి యుండును. రాజకీయ జీవనమువారికి ముఖ్యమైనది కాదు. ఆ యాలోచనకైనను వారికి తీరదు. మిక్కిలి వేడిమిగల ప్రదేశములందు విశేషముగ పాటుబడకుండ నలనను, సమృద్ధిగ నాహారము దొరకుటచేతను మనుష్యులు నిరసులైపోయెదరు. అతిశయ శీతోష్ణప్రదేశములు వ్యక్తియొక్క బలమును నాశనపరచి వారిజీవితమును వ్యర్థము జేయును. విద్యాగంధమువలనను ఆంధ్రదేశమువారు కొందరు వృద్ధిజెందినను సాధారణ శీతలప్రదేశములందున్నవారలు రాజకీయ జీవనమునందు చాల వృద్ధి జెందినారు.

ఒకొక రాజ్యమునకు దాని యునికినిబట్టి ఒకొక ప్రాముఖ్యత కలదు. కొన్నిటి చుట్టుముట్టంతయు సముద్రమే. మరికొన్నిటి చుట్టు పర్వతములు. మరికొన్నిటిని ప్రకృతి మరొక విధముగ కాపాడుచున్నది. పోషించుచున్నది. భరత ఖండము తక్కిన ప్రపంచములో పూర్తిగ వేరుచేయబడి యున్నది. ఇంగ్లండు కూడ యటులనే. భూగోళ పరిస్థితులు చాలవరకు రాజ్యస్థాపనమునందు సహాయపడినవని చెప్పవచ్చును. శీతనాగగిరకతీర గలవు, విశాల మైదానములును ఆర్యావర్త బ్రహ్మావర్తములను స్థాపింప గలిగినవి. నైలు మరియు యూఫ్రటీస్ నదులు ఈజిప్షియనులను అసీరియనులను రాజ్యముల స్థాపించుటకై ప్రోత్సహించినది. భూభాగస్థితి అక్కడి ప్రజాసంచ

లనముంచుట కారణములు. ఎన్నో శతాబ్దముల నుండి హిందూస్థానము ప్రపంచము నందే అతి నాశముజేసి యుండెను. స్వాతంత్ర్యమును బట్టి ఇటలీ సామ్రాజ్యము భూభాగమునంతయు తన స్వాధీనమున నుంచెను. నలుదిక్కులను తన సైన్యమును సముద్రముద్వారా పంపుటకు రాజ్యమునకు సులభమై యుండెను. ఇంగ్లండు నౌకాశక్తి ఆధునిక యుగమునందు చాల పొగడ బడును. దాని నలుదిక్కుల సముద్రము. మరియు ఆ రాజ్యము తన నౌకాబలమును వృద్ధిజేసి కొనుటకు ప్రబల కారణము. ప్రకృత్యానుకూలములు కల భారతము, అరబుస్థానము, స్పెయిన్, పోర్చుగల్, ఇంగ్లండు మొదలగు రాజ్యములు విశాల సామ్రాజ్యములను స్థాపింప గలిగినవి వాణిజ్య వైభవమును పొందినవి. ఇంగ్లండు యొక్కయునికి సముద్ర వ్యాపారము పైననే ఆధారపడియున్నది. జర్మనీ దేశమునకు నలుదిక్కులనుండి ప్రకృతి రక్షణ లేనందున విశేష సైన్యము నుంచవలసి వచ్చినది. దానివలన చుట్టుప్రక్కల నున్న రాజ్యములును ఆత్మరక్షణార్థము ప్రబల సైన్యముల నుంచవలసినదైనది. జర్మనీ కూర్చిన సైన్యముతో బాటు ప్రకృత్యానుకూలములు కల భూభాగమునందు వారుండినచో గత మహాయుద్ధమునందు వారి కోటమి ప్రాప్తించ కుండెడిది.

కట్టుదిట్టముగ నున్న సరిహద్దులు కలరాజ్యములకు శాంతి లభించును. అట్టిరాజ్యములు విశేషముగ యుద్ధములయందు మగ్నమై యుండవు. అధునిక యుగమందు ఆకాశ యానముల ప్రచారము వలన పర్వతములు సముద్రములు గొప్ప నిర్బంధములుగ గణింప బడుటలేదు.

జాతీయ సంపదను బట్టి జాతియొక్క బలము నిరూపింప బడును. కావున రాజ్య వైశాల్యతయే ప్రధానమైనది కాదు. ధాతువులు, ధాన్యములును రాజ్యసౌముఖ్యతను వెల్లడి చేయును. ముఖ్యముగ ధాతువుల నిమిత్తము యుద్ధములు జరుగుచుండును. వానివలన స్వరక్షణము, పరవిజయము సంభవించును. ఆర్థిక పరిస్థితుల రాజకీయ పరిస్థితులలో మార్పులు కలిగించుట సహజము. సంపదయే ఈర్ష్యాది దుర్గుణములు వెల్లడియగుటకు ముఖ్యకారణము. దాని కొరకే భూయుద్ధములు జరుగును. తదనంతరమునందే బలహీన రాజ్యములు నాశనమైపోవును.

రాజ వైశాల్యతకు వైభారములు సహాయముగ ప్రభుత్వముల చాంచల్యము గణింప దగినది: గర్వమో, దేశభక్తియో, స్వలాభాపేక్షయో యుండుట వలన వారిని పరరాజ్యముల స్వాధీన పరచుటకై ప్రోత్సహించును.

రాజ్యము యొక్క లిఖిత ప్రభుత్వ స్థాపనమునై ఆధారపడియున్న ప్రభుత్వము రాజ్యము యొక్క నిర్మాణము. దీనిద్వారా రాజ్యము తన ముఖ్యకార్యముల నెరవేర్చుచుండును. ప్రభుత్వము లేక కొందరు ప్రత్యేక స్థలమున నివసించి నంతన రాజ్యస్థాపనముగాదు. చరిత యందు కనబడుటలేదు.

కావున ప్రత్యేకరాజ్యమునందు ప్రభుత్వము ముఖ్యావసరము. ఈ నిర్మాణము పలువిధములై యుండును. అది ఆజ్ఞనిచ్చుటయందును, ఆజ్ఞను పాటించువారల నొనరించుటయందును సారికేవై యుండవలెను. ఈ ప్రభుత్వానిర్మాణమునకును రాజవైశాల్యతకును సంబంధము లేదు.

ఒక భూభాగమునందు నివసించు ప్రజల సాంఘిక స్థితి వ్యక్తపరచు అంగము ప్రభుత్వము దాని మూలమున నా ప్రజలు సంఘముగ కూడిన కారణము సౌర్యహాపము దాల్చును. రాజ్యము సంఘము యొక్క ఉద్దేశమును వెల్లడిచేయు నిర్మాణము. ప్రభుత్వము రాజ్యము యొక్క బహిరాకారము.

రాజ్యముయొక్క నాలుగవ గుణము దానియొక్క ఆధిపత్యము. ఈ గుణము తక్కిన గుణములకంటె చాల ముఖ్యమైనది. దానివలననే రాజ్యము మనుష్యుల యితర సాంఘిక నిర్మాణముల ప్రత్యేకత్వము వహించుచున్నది. ఆధిపత్యమునకు అర్థము అంతర్ బహిర్ విషయములలో ఆధిక్యత కలిగియుండుట. ఈ ఆధిపత్యము ప్రభుత్వరూపమున గోచరించుచుండును.

ఈనాలుగు ముఖ్యగుణములు కాక కొందరు రాజ్యశాస్త్రజ్ఞులు మరికొన్నింటిని కూర్చి, రాజ్యమునకు

పరతులని చెప్పిరి కాని వారు పేర్కొనినవన్నియు పైన వివరించిన నాలుగు గుణములలో చేరిపోవును. ప్రభుత్వము రెండ్లిరూపములు దాల్చినను రాజ్యము తన యీ నాలుగు గుణములను విడలదు. రాజులను సింహాసనాచ్యుతుల జేసి ప్రజాపాలక ప్రభుత్వములు స్థాపింపబడుగాక, ఒక రాజు గతించి రెండవరాజు ప్రభుత్వభారము వహించుగాక, కాని రాజ్యము స్థిరముగ నిలిచియుండును. అరిస్టాటిల్ ప్రకారముగ రాజ్యము మనుష్యుని బాగోగులకై స్థాపితమైన సంస్థ. బాగోగుదృష్టి అతని కొంతవరకుండుటచే ఈ సంస్థ [illegible]. ఆంగ్లేయులు 'రాజెన్నటికి చావడు' అందురు. దానివలన వారియుద్దేశము రాజ్యమెన్నటికి అంతరించదనియే.

బ్లూంట్స్లి రాజ్యము సేంద్రియసంస్థ (Organic State) యని అనును. వైదిక, ఆధ్యాత్మిక ఇంద్రియము. పురుషాకారము కలదని అతని మతము. జర్మను శాస్త్రజ్ఞులు 'రాజ్యము' అను శబ్దమునకు అర్థము నతిసూక్ష్మములతో వివరింతురు. ఆసూక్ష్మములలో మనము ప్రవేశించక రాబోవు వ్యాసమునందు రాజ్యమను సంస్థ నెటుల అర్థముచేసికొనవలెనో తెలిసికొందము.

దేశమాత

సురవరము ప్రతాపరెడ్డి గారు బి.ఏ.,బి.ఎల్.

సీ. రాజపూత సీకు మహారాష్ట్రాంధ్ర ఘూర్జరాన
హావీర సమితి నే యవని గనియె
జైన హిందూ బౌద్ధ జరతృష్ట మసలిమాన
మతముల కేభూమి మాతయయ్యె
వేదవేదాంగ వివిధ కళాశాఖలఁ
బోషించి నేతల్లి పూతమయ్యె
దర్శన వేదాంత తత్త్వప్రచారమై
సూక్తికి నే ధాత్రి మెట్టమయ్యె
అట్టి ప్రథిత హిందూస్థానమకటనేడు
పరుల చేఁబడి క్షీణింపఁ వలసె గాదె
దేవ! జగదీశ! మా మాతృదేశమునకు
బూర్వవైభవ మొనగూర్చి బ్రోచుమయ్య.

సీ. ఒకనాఁడు పూర్వాపరోదధి వేళల
వ్యాపించి మించె నస్మచ్చరిత్రంగ
ఒకనాఁడు వింధ్యాచలోత్తుంగ శిఖరంబు
పై నెక్కి [illegible] చూచె
ఒకనాఁడు పటుభీకరోద్దామ శక్తిమై
భామినీపతుల సలాములందె
ఒకనాఁడు శాత్రవ ప్రకటిత బలముచే
సంగ్రామ విజయ ధ్వజంబు నెత్తె
అట్టి సాహసంబులఁ జేసె నాంధ్రమాత
తన కుమారుల శూరులై తనరు కతన
మరల నుద్ధరింపుఁడు మన మాతృభూమి
నఖిల విద్యాజనిత సద్గుణాఢ్యులార!!

సీ. అల్లసాని పెద్దన్న నల్లెడు కవిరాజు
నీలోన [illegible]
సాయణాచార్యుఁ డీతి శాస్త్రం [illegible] పెడి
మహనీయుఁ డీనాఁడు మనకుఁ గలఁడె
తిమ్మరసునుబోలె ధీయుతుండగు మంత్రి
యీనాఁడు మనయందు నెందుఁ గలఁడు
విద్యానగర సొంపుఁ బెంచిన శిల్పులు
[illegible]
[illegible]
[illegible]
కవుల, నాచార్యుల, మంత్రిపుంగవుల
[illegible]
శిల్పులను బ్రోచి [illegible] సేయుఁడయ్య.

(౧౯౨౨లో నాచే వ్రాయబడినపద్యములలోనివి)